

31.10.2019

19-724

Sápmelaččaid duohtavuođa- ja soabadankommišuvnna ásaheapmi Stáhtaráđdi ovttas sámedikkiin ja nuortalaččaid siidačoahkkimiin

1. Láidehus

Duohtavuođa- ja soabadankommišuvdnainstitušuvnna ruohttasat ollet 1970-lohkui. Riikkaidgaskasaččat duohtavuođakommišuvdnan (truth commission) dahje duohtavuođa- ja soabadankommišuvdnan (truth and reconciliation commission, TRC) gohčodit proseassaid, main guorahallat historjjás dáhpáhuvvan kollektiiva boasttuvuođaid. Duohtavuođa, dahjege dan, mii lea dáhpáhuvvan, čielggademiin figgat earret eará eastit dan, ahte dát boasttuvuođat eai šat dáhpáhuvašii. Barggu deattuheapmi lea buoret boahttevuođas. Duohtavuođa- ja soabadankommišuvnnat leat ollašuhtton sullii 40 riikkas. Máttá-Afrihká apartheid čielggadan duohtavuođa- ja soabadankommišuvdna Truth and Reconciliation (1996–2002) lea kommišuvnnain eanemus beaggán. Eamiálbmogiid njuolga guoskan proseassain eanemus dovddus lea Kanada The Truth and Reconciliation Commission of Canada (2008–2015).

Ruožas sámediggi lea ovttas olgguštanáittardeaddjiin čielggadan jagi 2015 rájes eavttuid duohtavuođa- ja soabadankommišuvnna álggaheapmái. Ruoža ráđđehus lea sámedikki álgaga vuodul geassit 2019 mearridan lávket ovddasguvlui áššis ja álggahan ráđđádallamiid sámedikkiin soabadankommišuvnna ásaheamis. Ruoža sápmelaččat ja kirku leat árabut ovttas čađahan Vit bok -proseassa Ruoža kirku doaimmain sámiid vuostá. Norggas stuorradiggi lea ásahan geassemánus 2018 njealji jagi ja guovttenuppelot olbmo duohtavuođa- ja soabadankommišuvnna čielggadit norgalašpolitihka 1800-logu álggus otná beaivái mo sápmelaččat eamiálbmogin ja kvenat riikka unnitlohkun leat dan vásihan. Suoma sámedikki válgabaji 2016-2019 doaibmaprogramma girjema “vuodđudit duohtavuođakommišuvnna” dihtii sámediggi lea evttohan Suoma stáhtii duohtavuođa- ja soabadankommišuvnna álggaheami.

2. Duohtavuođa- ja soabadankommišuvnna ovdáneapmi ja válmmaštallan

Sápmelaččaid rájaid rasttildan, politihkalaš ovttasbarggu 100-jagiávvdilálašvuođa oktavuodas Roandimis ordnejuvnon Sámi parlamentariihkkáriid konfereansa giedahalai duohtavuohta ja soabadeapmi -fátta ja attii áššis julggaštusa 7.2.2017 (17/1156-1). Sámedikki stivra ja oaiveministtar Sipilä sohpe deaivvadeamistaset 5.5.2017, ahte álggahat duohtavuođa- ja soabadanproseassa nu, ahte dárkilut detáljain soahpat manjeleappos. Oaiveministtar Antti Rinne ráđđehusa programma mielde duohtavuođa- ja soabadankommišuvnna bargu jotkojuvvo.

Duohtavuođa- ja soabadanproseassa válmmaštallamis lea stáhta beales vástidan stáhtarádi kansliija ovttasbarggus vuoigatvuodáministeriijain ja sosiála- ja dearvvašvuodáministeriijain. Válmmaštallamiid leat dahkan lávga vuorováikkuhusas sámedikkiin ja nuortalaččaid siidačoahkkimiin. Duohtavuođa- ja soabadanproseassa válmmaštallama várás sámedikki čoahkkin lea čađahan mánggaid sáttaságastallamiid ja gullan sierra beliid duohtavuođa- ja soabadankommišuvnna vuodđudeamis. Maiddái nuortalaččaid siidačoahkkin lea giedahallan ášši siidačoahkkimiin.

Postiosoite
Postadress
Postal Address
Staatáráádi kanslia
PL 23
00023 Helsinki
Suomá

Käyntiosoite
Besöksadress
Office
Snellmanninkatu 1A
Helsinki
Suomá

Puhelin
Telefon
Telephone
0295 16001
+358 9 295 16001

Faksi
Fax
Fax
(09) 1602 2165
+358 9 1602 2165

s-posti, internet
e-post, internet
e-mail, internet
kirjaamo@vnk.fi
www.vnk.fi

31.10.2019

19-724

Doarvái viiddis diehtovuodu oažžuma várás ordnejuvvui seminára riikkaidgaskasaš duohtavuoda- ja soabadankommišuvdnávásáhusain guovvamánus 2018 ja viiddis gulaskuddamat sihke sámiid ruovttuguovllus ja dan olggobealde miesse-geassemánus 2018. Gullanraporta almmustahttui skábmamánus 2018 (stáhtaráđi kansliija almmustahttinráidu 14/2018).

Sámediggi ja Suoma stáhta adde dieđu riikkabeaijoavkkuide duohtavuoda- ja soabadanproseassas 21.11.2018. Deaivvadeamis háleštalle maidái dárbbášlaš riikkabeivviid válgabaji rasttildeaddji čatnašumis ja doarjagis prosessii ja oainnuin, mo proseassa galggašii ovddidit.

Stáhta bušeahttaárvalusas 2019 leat várren 1,5 miljon euro mearreruđa sámiid duohtavuoda- ja soabadanproseassa ovddideapmái sihke kommišuvnna vuodđudeapmái ja bargui. Duohtavuoda- ja soabadanproseassa olis leat válmmaštallan sosiála- ja dearvvašvuodaministeriija jođihemiin proseassa gáibidan psykososiála doarjaga. Duohtavuoda- ja soabadanproseassa oassin stáhtaráđi kansliija lea álggahan ráđđádallamiid eamiálbmogiid soabadančehppodaga nannemis Oulu universiteahta Giellagas-instituhtain. Mearreruđain lea mihttomearri gokčat maidái psykososiála doarjagii ja soabadančehppodahkii gullelaš goluid.

Duohtavuoda- ja soabadankommišuvnna mandáhta guoskevaš ráđđádallamat álggahuvvojedje stáhta, sámedikki ja nuortalaččaid siidačoahkkima gaskkas guovvamánus 2019 Čeavetjávrris stáhtačáli Paula Lehtomäki, sámedikki sátnejođiheadji Tiina Sanila-Aikio ja nuortalaččaid luohttámušolmmoš Veikko Feodoroff jođihemiin. Ráđđádallamiin gárvvistuvvon mandáhtaevttohusa sisdoallu fiilejuvvui gáiddusoktavuodain ordnejuvvon čoahkkimiin 17.4.2019 ja 26.4.2019. Dáidda čoahkkimiidda oassálaste stáhta bealde virgeolbmuid dásis.

Mandáhta lea beaiváduvvon 31.10.2019 stáhtain, sámedikkiin ja nuortalaččaid siidačoahkkimiin stáhtačáli Raimo Luoma jođihemiin gevvojuvvon ráđđádallamiin. Čuovvovaččat duohtavuoda- ja soabadankommišuvdnii evttohuvvon mandáhta (lohku 3) lea oaivvilduvvon giedahallot ráđđehusa ráđđádallamiin, sámedikki čoahkkimis ja nuortalaččaid siidačoahkkimis. Jus dain dohkkehit mandáhta sisdoalu, álggahuvvo kommišuvnna lahtuid nammadanproseassa.

3. Duohtavuoda- ja soabadankommišuvdna

3.1 Kommišuvnna namma

Sámiid duohtavuoda- ja soabadankommišuvdna

Kommišuvdna lea barggustis iehčanas ja sorjjasmeahtun.

3.2 Bargogohčus

Sámit leat EU-guovllu áidna eamiálbmot. Sámiid sajádat eamiálbmogiin lea dorvvastuvvon vuodđolágas. Vuodđolága 17 §:a 3 momeantta mielde sápmelaččain eamiálbmogiin lea vuoigatvuohta bajásdoallat ja ovddidit iežas gielas ja kultuvrras.

Postiosoite
Postadress
Postal Address
Staatáráđi kanslia
PL 23
00023 Helsinki
Suomá

Käyntiosoite
Besöksadress
Office
Snellmanninkatu 1A
Helsinki
Suomá

Puhelin
Telefon
Telephone
0295 16001
+358 9 295 16001

Faksi
Fax
Fax
(09) 1602 2165
+358 9 1602 2165

s-posti, internet
e-post, internet
e-mail, internet
kirjaamo@vnk.fi
www.vnk.fi

31.10.2019

19-724

Duohtavuodá- ja soabadanproseassa mihttomearrin lea earuhit ja árvoštallat historjjálaš ja dálá olggušteami, mielde logadettiin maiddá stáhta suddadanpolitihka, ja vuoigatvuođaid loavkidemiid, čielggadit mo dát váikkuhit sápmelaččaide ja sin servošii dálá dilis ja evttohit mo sáhtášii ovddidit oktavuodá sámiid ja Suoma stáhta gaskkas ja sámiid gaskavuodas. Duohtavuodá- ja soabadanproseassa figgamuššan lea lasihit diđolašvuodá sápmelaččain Suoma eamiálbmogin. Mihttomearrin lea maiddá, ahte duohtavuodá- ja soabadanproseassa boadusin Suoma stáhta guoddá ovddasvástádusa ja ovttas sámedikkiin, nuortalaččaid siidačoahkkimiin ja eará sámedoaibmiiguin nanosmahtá sámiid rivttiid ollašuvvama Suomas.

3.3 Mihttomearri

Kommišuvnna barggu mihttomearri lea čohkket sápmelaččaid vásáhusaid Suoma stáhta ja sierra virgeoapmahaččaid doaimmain ja das, makkár váikkuhusat ja čuovvumušat dain leat leamašan ja leat ain sápmelaččaide eamiálbmogin ja dan lahtuide ovttaskas olmmožin, ja dahkat dán dieđu oinnolažžan.

Hábmedettiin oktasaš oainnu historjjás dáhpáhuvan ja otná beaivve olggušteamis, mielde maiddá assimilašuvdnapolitihkka, sihke vuoigatvuođaid loavkidemiin, kommišuvdna dahká vuođu soabadeami huksemii sápmelaččaid ja stáhta gaskii, ráhkaduslaš nuppástussii ja luohttámuša ala huksejuvnon vuorrováikkuhussii, mii doarju sápmelaččaid vejolašvuodaid bajásdoallat ja ovddidit iežas gielas ja kultuvrras, mii sisttisdoallá árbevirolaš ealáhusaid – maid váimmusin lea oktavuodá eatnamii ja čáhcai.

Kommišuvdna galgá figgat barggustis váldit vuhtii guovddáš nuppástusdahkkiid, mat leat váikkuhan sápmelaččaid vuoigatvuođaid ollašuvvamii, dego dálkkádatrivdama.

Kommišuvnna bargu galgá burgit ja veahkehit gieđahallat traumaid, maid sápmelaččat álbmogin ja ovttaskas olmmožin guddet sohkaolvvaid badjel.

Go váldá vuhtii, ahte sápmelaččat leat álbmot njealji riikkas, ja ahte sullasaš duohtavuodá- ja soabadanproseassat leat jođus dahje plána vuolde Norggas ja Ruotas, kommišuvnna barggus galgá váldit vuhtii davviriikkalaš geahčanguovllu ja hukset oktavuodáid eará Davviriikkaid proseassaide.

Kommišuvnna barggu mihttomearrin lea maiddá nanosmahttit sápmelašvuodá ja sámekultuvrra dovdamá váldoálbmoga siste ja ná gárvvistit eavttuid álbmotgaskavuodáid ovdáneapmái miehtemielalaččat.

3.4 Doaimmat ja resurssat

Duohtavuodá- ja soabadankommišuvdna galgá gárvvistit barggustis raportta, mii sisttisdoallá maiddá doaibmabidjoevttohusaid. Duohtavuodá- ja soabadankommišuvnna raporta addojuvvo stáhtaráđđái, sámediggái ja nuortalaččaid siidačoahkkimii 30.11.2022 rádjai. Jus kommišuvnna gávnaha dárbašlašžžan, de dat sáhtá addit barggustis maiddá gaskaraporttaid. Stáhtaráđđi sáhtá diedihit áššis riikkabeivviid.

Postiosoite
Postadress
Postal Address
Staatáráádi kanslia
PL 23
00023 Helsinki
Suomá

Käyntiosoite
Besöksadress
Office
Snellmanninkatu 1A
Helsinki
Suomá

Puhelin
Telefon
Telephone
0295 16001
+358 9 295 16001

Faksi
Fax
Fax
(09) 1602 2165
+358 9 1602 2165

s-posti, internet
e-post, internet
e-mail, internet
kirjaamo@vnk.fi
www.vnk.fi

31.10.2019

19-724

Kommišuvdna sáhtte siktet doaimmas ja orniiduvvat buoremussan oaidnán vugiin ja vuodđudit ovdamearkan bargojoavkkuid dahje juhkosiid bargogohččosa deavdimá várás ja vai deavdá dasa ásahuvvon mihttomeriid.

Kommišuvdna vállje válđočáli ja vejolaččat eará čállingotti lahtuid.

Stáhtaráđi kansliija čujuha mearreruđa kommišuvnna doibmii.

3.5 Eará fuomášán veara

Psykososiála doarjja lea mihtilmas oassi proseassa ollašuvvamis. Vuoiŋjalaš ja psyhkalaš doarjja sámegeielaiguin ja kulturduogáža gáibidan vugiin galgá leat fállun.

Sierra virgeoapmahaččaid sávvet dahkat ovttasbarggu kommišuvnain ja veahkehit dan bargguideaset čadaheamis kommišuvnna nu bivddedettiin. Kommišuvdna sáhtá skáhppot dieđu ja dahkat eará ovttasbarggu omd. universiteahtaiguin.

Soabadanproseassa materiála vurkejuvvo Riikkaarkiivva Sámearkiivvi.

3.6 Čoakkádus

Duohtavuodá- ja soabadankommišuvnna lahtut leat viiddis luohttámuša návddašan olbmot sápmelaš ja suomelaš servodagas. Lahtut leat sorjjasmeahttumat eaige ovddas dan beali, mii sin lea evttohan dahje válljen. Kommišuvnna galget leat dušše dakkár lahtut, geain lea sierračehppodat sápmelaččaid diliin, gielas ja kultuvrras. Kommišuvnna nammadeamis válđojit sierra sámegeielaid joavkkut ovttavewardásaččat. Kommišuvnna nammadeamis figgat válđit vuhtii sohkaeliid ovttavewardásaš ovddasteami.

Kommišuvnna ásaha stáhtaráđi lávga ovttasbarggus sámedikkiin ja nuortalaččaid siidačoahkkimiin. Kommišuvnna leat 5 komissára. Komissárain 2 válljejuvvojit stáhtaráđi evttohusas, 2 válljejuvvojit sámedikki evttohusas ja 1 nuortalaččaid siidačoahkkima evttohusas.

Duohtavuodá- ja soabadankommišuvnna doarjjan vuodđuduvvo parlamentáralaš čuovvunjoavku. Riikkabeivviin ovddastuvvon bellodagain bivdet jovkui ovddasteaddjiid, dego maiddá sámedikkis ja nuortalaččaid siidačoahkkimis sihke evangelalašluteránalaš kirkus ja ortodoksalaš kirkus.

Čuovvunjoavkku sátnedođiheadjin doaimmá stáhtaráđi kansliija stáhtačáli.

Postiosoite
Postadress
Postal Address
Staatáráđi kanslia
PL 23
00023 Helsinki
Suomá

Käyntiosoite
Besöksadress
Office
Snellmanninkatu 1A
Helsinki
Suomá

Puhelin
Telefon
Telephone
0295 16001
+358 9 295 16001

Faksi
Fax
Fax
(09) 1602 2165
+358 9 1602 2165

s-posti, internet
e-post, internet
e-mail, internet
kirjaamo@vnk.fi
www.vnk.fi